

ВСТУП

Історія розвитку української державності свідчить про те, що впродовж багатьох століть низький рівень національної консолідації значно послаблював розвиток держави та нації. Проблема національної консолідації, етнонаціональної згоди, загальнонаціонального консенсусу завжди була складною для України через етнічні, культурологічні, регіональні, релігійні та інші чинники. Схожі процеси спостерігаємо і сьогодні, адже практика показує, що сучасне українське суспільство є вкрай неконсолідованим, що можна спостерігати на усіх рівнях суспільного життя – на рівні політичних еліт, в ситуації пріоритету регіональної ідентичності над ідентичністю загальнонаціональною, сучасної мовної політики та культурної ідентичності загалом. Також ігноруються завдання соціально-політичної консолідації суспільства, фактично розбалансована ціннісно-нормативна система, загострюються міжнаціональні відносини. Це видно не лише за результатами сучасних політологічних і соціологічних досліджень, але і на рівні політичної діяльності.

Поняття “національна єдність” останнім часом перетворилось на гасло, до якого звертаються чи не усі українські політики і політичні сили, проте історичний досвід свідчить про те, що наші політичні еліти не готові і не завжди здатні до реального об’єднання. Поза сумнівом, консолідація необхідна, і вона є одним із шляхів досягнення соціальної, політичної та міжнаціональної згоди в суспільстві. Слід наголосити, що хоча консолідація влади і консолідація суспільства тісно взаємопов’язані, це різні процеси; до того ж у нестабільних суспільствах роль держави в процесі консолідації неминуче зростає.

Соціокультурну біполярність українського суспільства спровокувала та штучно сформувала сучасна політична еліта України. Спекуючи на соціокультурних відмінностях представників різних регіонів України, політичні сили значно послаблюють консолідаційні процеси в нашій державі. І хоча про національну консолідацію України говорять дуже багато як

представники влади, так і різних політичних сил, однак сьогодні питання залишається одним з маловивчених.

Національну роз'єднаність можна пояснити і тим, що Україна у спадок від СРСР отримала багато проблем, які ускладнюють досягнення національної консолідації, зокрема це етнонаціональні, соціокультурні проблеми, які вирішуються дуже повільно. Впродовж двадцяти років української незалежності у суспільстві формується новий погляд на політичні та етнонаціональні проблеми, зміцнюються політичні інститути, трансформуються політичні, соціальні та духовні цінності, ставляться нові цілі, для реалізації яких потрібна консолідація суспільства. Процес формування нової держави, нового суспільства насамперед має ґрунтуватися на об'єднувчій ідеї, яка б консолідувала прогресивні сили всього суспільства.

Наукова проблема дослідження обумовлена недостатнім вивченням феномену національної консолідації суспільства загалом, зокрема її політичних та етнонаціональних аспектів, вимогою пошуку перспектив процесу консолідації в сучасній Україні. Протиріччя пострадянської трансформації українського суспільства, диференціація та дезінтеграція на усіх рівнях політичної системи, потреби в стійкому розвитку політичної системи спричинили необхідність вивчення особливостей політичної та національної консолідації українського суспільства. Актуалізує вивчення консолідації і поліетнічний характер українського суспільства, пов'язаний з відмінностями територіальними, етнічними, релігійними і соціокультурними.

Сьогодні існують різні погляди щодо процесу національної консолідації, її політичних, етнонаціональних та соціальних аспектів, особливостей впливу як внутрішньополітичних, так і зовнішньополітичних чинників. У цьому контексті важливо проаналізувати, за яких умов і за наявності яких чинників національна консолідація суспільства посилюється або втрачає позиції, які при цьому відносини між основними суб'єктами політики в центрі і на місцях, особливо в поліетнічних регіонах, де етнополітичні проблеми істотно впливають на характер

політичного процесу. Пошук механізмів громадської консолідації залишається сьогодні одним з важливих завдань політикуму та сучасної України.

Враховуючи низький рівень національної консолідації в Україні, перед політичною наукою постає завдання поглибленого вивчення цього питання та розроблення нових теоретичних підходів. Слід наголосити, що сьогодні не існує єдиного теоретико-методологічного розуміння національної консолідації як політичної чи етнополітичної категорії.

Сьогоднішні дискусії з проблеми національної консолідації та національного будівництва ґрунтуються на теоретичних вченнях західних і вітчизняних дослідників останніх двох століть, без ознайомлення з якими неможливо визначити сучасний стан і перспективи подальших досліджень у цій сфері. В українській політології практично відсутні наукові праці, в яких би ґрунтовно та комплексно розглядалися теоретичні основи національної консолідації, чинники національної консолідації, шляхи та методи досягнення національної консолідації. Наявні публікації за цією проблематикою повною мірою не орієнтують дослідників, практиків на наукове осмислення і аналіз перспектив консолідації суспільства з урахуванням політичних знань. Часто науковці подають доволі абстрактні ознаки поняття консолідації, що викликає певні дискусії у наукових колах та вносить плутанину у розуміння політичних процесів.

У більшості сучасних концепцій, програм, спрямованих на стратегічний розвиток України, розглядаються питання національної консолідації суспільства, але не обґрунтовуються її політичні аспекти, умови та технології забезпечення. Тому пошук науково обґрунтованих складових вирішення проблеми національної консолідації України, вдосконалення етнонаціональної політики є у нашому дослідженні ключовими питаннями, що робить роботу актуальною, своєчасною і потрібною з погляду як науки, так і практики.

Найчастіше проблема національної консолідації розглядається в контексті соціальних процесів, розвитку нації та

національних рухів, у вивченні проблеми національної безпеки. Ми ж у своєму дослідженні намагаємось комплексно та системно підійти до вивчення та аналізу проблеми національної консолідації, враховуючи як попередні здобутки вчених, так і досвід сучасних науковців.

Джерельною базою дослідження стали засадничі праці представників суспільно-політичної думки, публікації зарубіжних і вітчизняних сучасних учених, українських науковців, які сформували загальнотеоретичну основу наукового аналізу у сфері вивчення націй, міжнаціональних відносин, національної консолідації.

Мета монографічного дослідження полягає в тому, щоб вивчити сукупність політичних, етнонаціональних та соціальних умов і чинників національної консолідації, проаналізувати їх вплив на політичний процес у сучасній Україні.

Мета дослідження передбачає постановку і вирішення таких завдань:

1. Узагальнити теоретичні основи процесу консолідації з метою розроблення політологічної інтегрованої концепції дослідження;
2. Виявити особливості національної консолідації суспільства як політичного феномену і процесу;
3. Дати визначення поняття “національна консолідація” в контексті особливостей трансформаційних процесів та етнонаціонального складу України;
4. Розглянути характер і політичні механізми національної консолідації та інтеграції сучасного українського суспільства у їх співвідношенні з механізмами диференціації і дезінтеграції;
5. Розглянути позитивні і негативні політичні і етнонаціональні чинники і складові національної консолідації суспільства в сучасній Україні;
6. Проаналізувати взаємодію інститутів держави, громадянського суспільства, політичних партій і виявити їх можливості в реалізації політики консолідації;

7. Дослідити політико-етнічні і соціально-економічні процеси в поліетнічних регіонах України (Крим, Чернівецька, Закарпатська області) щодо їх впливу на процес національної консолідації;

8. Розглянути шляхи та механізми досягнення національної консолідації в період трансформації політичної системи;

9. Проаналізувати вплив зовнішньополітичних чинників на процес національної консолідації України;

10. На основі аналізу політичних, етнонаціональних та соціальних процесів сформулювати пропозиції перспективних напрямів політики, які могли б сприяти національній консолідації України.

Сьогодні в Україні діє ряд наукових інституцій, які залишаються активними у вивченні проблем національної консолідації, міжнародних відносин, національного будівництва, зокрема, це Інститут стратегічних досліджень, Інститут політичних та етнонаціональних досліджень ім. І. Кураса, Український незалежний центр політичних досліджень, Центр етносоціологічних та етнополітичних досліджень Інституту соціології НАН України, Центр етноглобалістики та ін.

Результати дослідження сприятимуть кращому розумінню суті національної консолідації, дають можливість розширити уявлення про особливості діяльності суб'єктів політики у сфері національної консолідації України.